

Soma Maden Kazasının İnternet Gazetelerinde Aktarılmasının Haberde İdeoloji Bağlamında Değerlendirilmesi

YUSUF ÖZKIR

Y. Doç. Dr. | İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler Bölümü

BAŞAK ŞİŞMAN

Y. Doç. Dr. | İstanbul Arel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

Öz: Soma maden kazası 2014 yılında Türkiye’de yaşanan gündem belirleyici olaylar arasındaydı. Kazanın ardından olayın medyada aktarılma şekli birbirinden farklı içeriklerde gerçekleşti. Olayın içeriğinin anlamlandırılmasında kamuoyunun arzu edilen yönde inşa edilme çabası ideolojik bakış açıları bağlamında gerçekleşti. Gazete, televizyon, sosyal medya ve internet gazeteleri bu bağlamda aktörlerin aracı oldular. Yeni medya ortamının yaygın aracı konumundaki internet gazeteleri de haberin aktarılmasında ideolojik farklılıklardan kaynaklanan farklı bakış açıları çerçevesinde haber söylemini kurguladılar. Üç farklı medya grubunu ve yayın anlayışını temsil eden Aydınlık, Yeni Şafak ve Radikal gazetelerinin internet sitelerinde yer alan Soma Kazası konulu haberler bu bağlamda ideoloji ve söylem analizi çerçevesinde incelenmiştir. Sonuçta, üç gazetenin internet sitelerinde yer verdikleri haberlerin, genel yayın politikaları doğrultusunda şekillendiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Soma Maden Kazası, söylem, ideoloji, internet, haber medyası.

Evaluation on Transferring of Soma Mining Accident to Internet Newspapers in the Context of Ideology in News

YUSUF ÖZKIR

İstanbul Commerce University, Faculty of Communication, Depart. of Public Relations

BAŞAK ŞİŞMAN

İstanbul Arel University, Faculty of Communication, Department of Journalism

Abstract: Soma Mining Accident was one of the agenda setting events lived in Turkey. After the accident there has been the speech way of the event on media in the contents different one from the other. In giving meaning the content of the event, constructing effort the public opinion in the desired way has actualized in the context of ideological points of view. Newspaper, television, social media and internet newspapers, in this regard, have mediated to actors. Internet newspapers which are at the widespread instrument of new media environment have also imagined the news speech about transferring the event, as part of different points of view based upon ideological differences. News on Soma Accident in the websites of *Aydınlık*, *Yeni Şafak* and *Radikal* newspapers that represent three different media groups and publication senses, in this sense, have been examined as part of ideology and discourse analysis. Finally, it seems that news in the websites of three newspapers have taken shape towards general publication policies. **Keywords:** Soma Mining Accident, discourse, ideology, internet, news media.

Giriş

Herhangi bir olayın haber haline getiriliş sürecinde farklı etkenler rol oynamaktadır. İşin teknik sürecinin dışında en güçlü etkiyi ise ideoloji yapmakta ve kültürel kodlar ekseninde kurgulanan haber, birçok alt metni beraberinde taşımaktadır. Bu bağlamda haber söylemi üst yapı olarak işlev görmekte ve olayın haberleştirilme sürecini biçimlendiren etkenler öne çıkmaktadır.

Haber söyleminin inşa edilmesinde tercih edilen her türlü içeriğin seçilmesinde ve yerleştirilmesinde ideolojik bakış açısının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu ayrımın anlaşılmasında haber başlıkları, haberde kullanılan görseller, noktalama işaretleri, fotoğraf altı yazı, köşe yazıları ve cümle kurgusu fikir verici mahiyettedir. Aynı olayın farklı medya organlarıncı birbirinden çok farklı içeriklerle aktarılması kültürel sermayenin ve ideolojik arka planın görünür yüzünü ortaya koymaktadır.

Yayın kuruluşları, kendi yayın politikaları ile örtüşmeyen haberleri zaman zaman görmezden gelirken, bazı haberleri de kendi yayın politikalarına uygun biçimde yayınlılar. Geleneksel medyanın yanında bilgi ve enformasyonun hızlı dolaşımı internet medyasının önemini arttırmakta, artık her olay anında herkes tarafından bilinir hale gelmektedir. Bu noktada yeni, hızlı bir habercilik anlayışı internet gazeteciliğinde yer alan haberlerin de içeriğinde değişimlere sebep olmuştur.

Bu çalışmada Aydınlık, Radikal ve Yeni Şafak gazetelerinin internet sayfalarındaki manşet haberleri, Manisa'nın Soma ilçesindeki maden kazasının ikinci ve üçüncü günü dikkate alınarak karşılaştırılmaktadır. Üç gazete tarafından tercih edilen fotoğraf ve bu fotoğraflar için kullanılan manşetler kıyaslanarak değerlendirilmekte ve gazetelerin internetteki manşetleri söylem analizine tabi tutularak irdelenmektedir.

1. İnternet Gazeteciliği

İlk kez 1960'ların sonunda ABD'de askeri stratejiler bağlamında başlatılan çalışmalar neticesinde geliştirilen internet 1990'ların başında yine ABD'de kitlelerin kullanımına sunulmuş ve

önce Avrupa’da ve eş zamanlı olarak Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde kullanılmaya başlanmıştır. İnternetin iletişim araçlarına kazandırdığı özellikler gazeteciliği de etkilemiştir. İnternetin ses, veri ve kitle iletişimini tek bir ortamda bütünleştirme özelliği; karşılıklı iletişime imkân sağlayan etkileşim özelliği; zamanda ve mekân sınırlılıklarını ortadan kaldıran eş zamansızlık özelliği gazetecilik açısından yeni imkânları beraberinde getirmiştir.¹

İnternetin giderek yaygınlaşmasıyla yurttaşlar demokratik bir katılım sağlamakta, düşüncelerini ve tepkilerini doğrudan ve aracısız bir şekilde kısa zamanda aktarılabilir. Gerekli bilgi ve enformasyon akışını internet ortamında sağlayan bireyler, haber ve yazılara yorumlar göndererek tartışmaya katılabilmektedir.² Bu bağlamda teknolojik gelişmelerin demokratik katılıma katkı sağladığı söylenebilir.

Giderek genişleyen bir ticaret medyası haline gelen internet ve günümüzde yaşamımızın büyük bir alanına hâkim olan internet gazeteciliği, bir denetim teknolojisi olarak da görülmektedir.³ Yeni dijital iletişim teknolojilerinin gazetecilik için anlamını sorgulayan Hargreaves, küresel doğası gereği yeni teknolojilerin haberlerin içindeki düşünce haklarının daha değerli hale geldiğini belirterek gazeteciliğin zaman içerisinde çok yönlü bir güç sahası olduğunu savunmaktadır. Hargreaves’a göre, bu büyük kapsamlı değişiklikleri devrim olarak tanımlamak yeni ve hızlı büyüme evresi için abartı olmayacaktır. Günümüzde reklam pazar yapısı ve okurların gazete-ye okumaya ayırdıkları vakit dikkate alındığında, internet sitesinden yayın yapmak tasarrufu açısından da daha uygundur.⁴

İnternetin geleneksel medya aygıtları gazete, radyo, dergi ve

¹ Celalettin Aktaş, “İnternet’in Gazeteciliğe Getirdiği Yenilikler”, *Selçuk İletişim*, 5 (1), 2007, s. 30-41.

² Hamza Çakır, “Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 2007, s. 142.

³ Ümit Atabek, “İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar”, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya*, der. Sevda Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s. 68-69.

⁴ Ian Hargreaves, *Gazetecilik*, çev. Yeliz Özkan, Dost Kitabevi, Ankara 2006, s. 170-172.

TV'ye alternatif oluşturacak şekilde yeni bir medya ortamı olarak yaygınlaşması, kişisel ve kurumsal olarak kullanılmaya başlanması ise 1990'lardan sonrasına denk gelmektedir. Türkiye'de internetin yaygın olarak kullanılmaya başlandığı tarihler 1990'ların ortalarına denk gelmekle birlikte gazetelerin interneti aktif olarak kullanması ve internetin, yeni bir medya mecrası olarak yazılı, sözlü ve görsel medyanın tüm pratiklerini bünyesinde toplamayı başarması kademeli olarak gerçekleşmiştir. Böylece internet, gazeteciliğin yapıldığı yeni bir mecra olarak öne çıkmıştır.⁵

Haber olgusu, internetin gazeteciliğinin temel içeriği durumundadır. Haber söylem yapısının sosyal, politik ya da ideolojik anlamlar üretmesi üzerinde duran Van Dijk'e göre bilgilerimiz, inançlarımız, gün içerisinde okuduğumuz ya da izlediğimiz çok sayıda habere göre biçimlenmektedir.⁶ Bu alanlarda, haberlerin incelenmesi söylem çalışanlarının temel görevlerinden biridir. İnternet gazetelerinde yer alan haberleri taşıdığı söylem nitelikleri de bu bağlamda irdelenmektedir.

2. Haber Söylemi ve İdeoloji

Modern dünyayı öncesinden ayırabilecek nitelikte pek çok argüman saymak mümkündür. Bu değişiklikler ideolojiden endüstriye, teknolojiden kültüre, yaşam tarzından insan, Tanrı ve kâinat tasavvuruna kadar uzanan geniş bir alanda karşımıza çıkmaktadır. İngiltere'de 1848 yılında gerçekleşen Sanayi Devrimi öncesi ve sonrasında bilimde ve teknolojide meydana gelen buluşların iletişim alanına uyarlanmasıyla gerçekleşen iletişim devrimi de bunlardan biridir. Telgrafın bulunmasıyla ilk adımı atılan iletişim teknolojileri devrimi, bugünkü internet çağına ulaşmıştır.⁷

Öte yandan kitle iletişim araçları bir yandan rekabet edilen

⁵ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, İmge Kitabevi, Ankara 2012, s. 34-38.

⁶ Teun A. van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi", der. Ümit Atabek & Gülseren Şendur Atabek, *Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007, s. 166.

⁷ David Held & Anthony McGrew, *Küresel Dönüşümler*, çev. Bülent Özçelik, Phoenix Yayınları, Ankara 2008, 298-299.

gruplara karşı bir atmosfer üreterek güç gösterisi yaparken, diğer yandan kendi mevcut değerlerini 'tekrar' yoluyla pekiştirerek var olanı yeniden üretmesiyle grup bilincini korumakta ve kemikleştirmektedir.⁸ Kitle iletişim araçları; sosyal meseleler, tartışmalı alanlar ve ekonomik konularda dikkati yoğunlaştırma ve söyleme dayalı bir alan kurmada da öne çıkmakta, tartışmalı konuların sonuca bağlanmasında veya manipülasyon yoluyla sürdürülmesinde neden olabilmektedir.⁹

Bu yüzden kitle iletişim araçları; kültürel, siyasî / ideolojik, ekonomik, "estetik" mücadele alanı olarak tanımlanmakta;¹⁰ "düşünceler bilimi"¹¹ şeklinde ifade edilen ideoloji gibi soyut bir düzlemin somuta dönüştüğü mecra niteliği kazanmaktadır. Bu özellikleriyle politik ideolojiler, medya için önemli birer enformasyon kaynağı olarak görülür ve gazeteler aracılığıyla olduğu gibi internet gazeteleri aracılığıyla da varlığını sürdürür.

Söylem kavramına yönelik gündelik dilde ve dilsel çalışma alanlarında birçok tanımlama yapılmaktadır. Metin ve söylem arasındaki fark nedir? Her metin bir söylem içerir mi? Beaugrande ve Drseeler'a göre, metin, bir konuşucu yazarın ürettiği dil, söylem ise aralarında bir bağ olan metinlerden oluşan kümedir.¹² Kavramsal ve durum bağlamı olarak, metinler arası iki tür bağlamdan söz eden yazarlar, başka metinlerle kurulan anlam bağlantılarına vurgu yapmaktadır. Bu yüzden metnin türünü asıl belirleyen unsur iletişimsel işlevidir yaklaşımının taşıdığı araçsallaştırma boyutu giderek daha fazla önem kazanmaktadır.¹³

Farklı sosyal çevrelerce örgütlenen kitle iletişim araçlarının haber dilinde cümle yapıları ideolojik pozisyonun örtüsü altında açıklanabilecek niteliğe sahiptir. Dil, retorik, medya, içerik ve

⁸ Şengül Özerkan, *Türkiye'de 9 Gazete*, Nobel Yayınları, İstanbul 2009, s. 252.

⁹ Aktaran: Özerkan, *Türkiye'de 9 Gazete*, s. 253.

¹⁰ Kaplan, Yusuf, "TRT Türk Devrimi", *Yeni Şafak Gazetesi*, 20 Aralık 2010.

¹¹ Andrew Vincent, *Modern Politik İdeolojiler*, çev. Arzu Tüfekçi, Paradigma Yayınları, İstanbul 2006, s. 2-3.

¹² Aktaran: Şükriye Ruhi, "Söylem ve Birey", *Söylem Üzerine*, der. Ahmet Kocaman, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, Ankara 2003, s. 14.

¹³ Ruhi, "Söylem ve Birey", s. 17.

ideoloji gibi kavramlar artık birbirinden ayrı olarak ele alınamayacak olan ve biri diğerinin biçimlenmesini etkileyen kavramlardır. Eleştirel haber analizinde en güçlü anlam nosyonlarından biri ise imadır. Kelimeler ve cümleler ve diğer metinsel açıklamalar, bilginin haberdeki temellerini gösteren kavramları veya önermelerini ifade eder. İma ediş, ideolojik etki açısından oldukça önemlidir ve yoğun şekilde kullanılmaktadır.¹⁴ Gelineen noktada internet gazeteciliğinin ayırt edici niteliklerinden birisinin de ima ediş bağlamında şekillendiği görülmektedir.

Bir olayın haber olarak aktarılmasında yaşanan çeşitlilik, araca göre yaşanan kelime değişiklikleri ve anlam içeriği, üslubu üreten zihinsel arka planla ilgilidir. Üslup seçimleri sosyal ve ideolojik etkileri açığa çıkarır; haber aktörleri ve olaylar; sosyal, iletişimsel durumlar ve gazetecinin fikirleri hakkında bilgi verir. Cümlenin sentaksı da üslubun bir diğer görünüşüdür.¹⁵

Dolayısıyla kitle iletişim araçları, büyük ölçüde ideoloji aktarımı yapan araçlardır. Bu makalede üzerinde durulan Manisa'nın Soma İlçesindeki Maden Ocağında meydana gelen ve 301 kişinin ölümüyle sonuçlanan kazanın medyada yer alış biçimi farklı ideolojik görüşleri yansıtan mecralardan nesnellik ilkesi çerçevesinde tartışılarak değerlendirilmektedir. Öncesinde ise Soma'da ne olduğu sorusuna cevap aramak gerekmektedir.

3. Soma'da Maden Kazası

13 Mayıs 2014 Salı günü öğlen saatlerinde Manisa'nın Soma ilçesinde meydana gelen ve 301 işçinin öldüğü maden kazası medya tarafından yakından takip edildi ve uzun süre ülke ve medya gündeminde yer aldı. Özel bir şirkete ait kömür ocağında meydana gelen kaza, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en fazla can kaybı ile sonuçlanan iş ve madencilik kazası olarak kayıtlara geçti. 13 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleşen kazayla ilgili onlarca haber ve yorum yayımlandı. Geleneksel medya aygıtları ve sosyal medya platformla-

¹⁴ Özerkan, *Medya, Dil ve İletişim*, Martı Yayınları, İstanbul 2001, s. 121-125.

¹⁵ Edibe Sözen, *Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, Ankara 1999, s. 126-127.

rında facianın boyutları ele alındı, tartışıldı. Gazetelerin internet siteleri de Soma'da 301 kişinin ölümüyle sonuçlanan maden faciasını ana gündem maddesi olarak işlediler.

Çoğu haber sitesi, neredeyse, manşet haberlerinin tamamını bu olayın yansımalarına ayırmıştır. Bu çalışmada ele alınan gazetelerin konuya ayırdıkları yer dikkate alındığında, Soma maden kazasının sadece haber değeri açısından değil aynı zamanda medya kuruluşlarının ideolojik söylem üretimi açısından da oldukça veri sunduğu görülmektedir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, internet kullanımının hızla yayılmasını sağlamakta, sosyal medyanın ve internet sitelerinin önemi giderek hız kazanmaktadır. İnternet birey hayatını pek çok açıdan zenginleştirmekte, ortaya çıkan yeni kavramlar yaşam pratiklerine zenginlik kazandırmaktadır. Yeni internet medyası kitle medyasına yeni olanaklar sağlamakta, geleneksel gazetecilik anlayışını değiştirerek haberciliğe yeni bir bakış ve yeni bir ivme kazandırmaktadır. Araştırmanın amacı, belirlenen internet sitelerindeki haber manşetleri üzerinden, haber söylemlerinin ve ideolojik etkinin internet sitelerinde nasıl şekillendiğini değerlendirmektedir. İnternet gazetelerinde sayfa açıldığında okuyucunun dikkatini çekecek şekilde tasarlanan öncelikli haberler manşet haberleri oluşturmaktadır. Manşet haberler gazeteyi sattıran haber olarak tanımlanabildiği internet gazetelerinin okunurluğunun artırılabilmesi için de manşet haberler önem kazanmaktadır.¹⁶ Bu yüzden her internet gazetesi sayfa açıldığında okuyucunun karşılaşacağı ilk haberlerin tasarlanması konusunda titiz davranmakta ve haberin içeriğinin kendi anlayışına göre düzenlemektedir. Haberlerin içeriği ve konusuna bağlı bilgi veren manşetler, ilgi çekicilik, çarpıcılık durumuna göre okuyucunun habere devam edip etmemesinde belirleyici rol oynamaktadırlar. Bu çerçevede Aydınlik, Yeni Şafak ve Radikal gazetelerinin internet sitelerindeki Soma maden kazası haberlerinin aktarılma şekli çalışılırken esas olarak da bu haber

¹⁶ Şebnem Çağlar & Savash Porgham Rezaeieh, *Şövalyelik Mesleği Gazeteciliğinin Keskin Kılıcı: Haber*, Anonim Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 39.

başlıklarından hareketle internet gazetelerinin ideolojik duruşlarına dair çözümleme yapılabilmesi arayışında olunmuştur.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

İdeolojinin haber başlıkları içindeki yerleşim biçimi 3 gazetenin (Yeni Şafak, Radikal, Aydınlık) haber sitelerinden belirlenen manşet başlıklar ekseninde incelemeye tabi tutulmuştur. Burada yer alan manşetler 14 Mayıs ve 15 Mayıs günlerinde gece 23.30'da kontrol edilen 3 gazetenin haber sitesinden alınarak analize tabi tutulmaktadır. Çalışmada temel alınan kriterler şu şekildedir: Uzlaşma İdeolojisi, Ötekileştirme, Üçüncü Şahısların Açıklamaları, Popüler İkon Kullanımı, Ahlaki değerlerin Kullanımı, Olayların Nitelendirilmesi, Öne Çıkarma Görmezden gelme, İma ederek Aktarma.¹⁷ Ayrıca tüm manşetler aşağıdaki tabloda bir arada verilmiştir. Manşetlerle birlikte tercih edilen fotoğraflardan bazıları da metin içinde kullanılmaktadır.

3.3. Yeni Şafak Gazetesi

13 Mayıs 2014 tarihinde Manisa'nın Soma ilçesinde meydana gelen maden kazası, olayın meydana geldiği günden itibaren medya tarafından aktarılmış, gazete ve televizyonlar ile internet gazeteleri olaya yoğun ilgi göstermiştir.

Yeni Şafak Gazetesi internet sitesi maden kazasını yoğun şekilde işleyen haber siteleri arasındadır. Gazetenin 14 Mayıs tarihli manşetlerinin büyük bir kısmında kayıp sayısı vurgulanırken, "Soma için Dua Zamanı" başlığı Ulu Cami'de düzenlenmiş olan hatim programı konu edilmekte, manşet hatim duasını yapan imamın görseliyle desteklenmektedir. Birçok haber görselinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'na yer verilmekte "Kazandıkları Para Benim Kazandığımdan Daha Helal", v.b. duygusal içerikli mesajlar ön plana çıkarılmaktadır. Başbakan Tayyip Erdoğan'ın yaralıları hastanede ziyaret edişi de haber başlıkları arasında yer almaktadır. "Taksim'de Acı Üzerinden Provokasyon" başlığında, gazete Soma kazasından sonra gerçekleştirilen sokak eylemlerini yansıtmamakta, aktardığı durumlarda ise bunların farklı amaçları olduğuna dair

¹⁷ Yusuf Devran, *Haber, Söylem, İdeoloji*, Başlık Yayınları, İstanbul 2010, s. 124-126.

bir yaklaşım içinde olmaktadır. Öte yandan gazetede popüler kültür unsurlarını ön plana çıkaran haberler yer almaktadır. Bunların arasında Arda Turan'ın Soma kazasına yönelik ifadelerini konu alan haber başlıkları gelmektedir.Ünlü bir futbolcunun olay üzerine yaptığı değerlendirmeler haberleştirilirken elbette ki medyatik ve sansasyonel yapı ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bir diğer haber başlığında Suriyeli Türkmenlerin “Kurşunların Altında Soma Duası” başlıklı haberi kazanın yaşattığı acının paylaşıldığına vurgu yapmaktadır. “Birlikte Doğup Birlikte Hayata Veda ettiler” haberinde Somada hayatını kaybeden ikizlerin öyküsü dramatik ifadelerle manşete taşınmıştır.

Öne çıkan haberler arasında Soma'da gazeteci Uğur Dündar'a gösterilen tepki “Düğüne Gider Gibi Gelmişsin: Git Buradan” manşetiyle ön plana çıkartılmaktadır. Futbol kulüplerinin Somalı çocuklara verecekleri burs ve bankaların kredi borçlarının silineceğine yönelik aldıkları karar haberleri de başlıklar arasında ilgili görsellerle desteklenerek yer almaktadır. “Türkiye Soma Faciasında Kaybettiği 245 Evladına Ağlıyor”, “Matem”, “Yüreğimiz Yanıyor” manşetlerinde kullanılan yaralı, ölülerin yakınlarının feryatlarını yansıtan fotoğraflar duygusallık ve acıyı, bir arada işler niteliktedir.

Haberlerin aktarılma biçiminde öfke unsuru ön plana çıkarılmamaktadır. Yurt dışı basınından “Azeri Basının Siyah Beyaz Olduğuna” değinen manşete yer verilmekte ve Azerilerin bu acıyı paylaşarak kardeşlik gösterdiğine vurgu yapılmaktadır.

3.4. Aydınlik Gazetesi

Manisa'nın Soma ilçesinde kömür madeninde meydana gelen ve 301 kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan kaza sonrasında yazılı, görsel ve internet medyası konuyu farklı boyutlarıyla ele almıştır. Aydınlik Gazetesi internet sitesinde yer alan haber başlıklarına bakıldığında site yöneticilerinin olaya çok fazla önem verdiği ve neredeyse manşet haber başlığı olarak değerlendirilebilecek tüm haberlerin konuyla ilgili olduğu görülmektedir.

14 Mayıs'ta sitede yer alan manşetlerde facianın sonuçları ölü ve yaralı sayısını içerecek şekilde bilgi olarak aktarılmakta; kurtulan işçilerin nasıl kurtulduğuna değinilmekte ve bazı bilgiler olay yerindeki Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız kaynak gösterilerek verilmektedir. İnternet sitesindeki manşet haberlerde facianın nedenleri ve sonuçları mevcut siyasi iktidarla ilişkilendirilerek eleştirel ve sert yoğunluklu bir üslup kullanılarak aktarılmaktadır. Böylesi manşetlerden bazılarında “Tayyip'in Müşavirinin Attığı Tekme Hepimize”, “Soma Yürüyüşüne Polis Saldırısı”, “Tayyip Erdoğan Korkudan Plakasını Söktü kaçtı”, “İşte Tayyip Erdoğan'ın Kaçış Görüntüleri” ve “Soma'da TGB ve İşçi Parti'sine Gözaltı” ifadeleri kullanılarak maden kazası aktarılmaktadır. Aynı zamanda bu haberlerle birlikte kaza sonrasında yaşananlar ile siyasi iktidar arasında bağlantı kurulmakta, bizzat Başbakan Erdoğan haber başlıklarına konu edilerek eleştirel bir dil kullanılmaktadır.

Aydınlik Gazetesi internet sitesinde yer alan manşet haberlerin 15 Mayıs tarihinde de Soma faciasını işlediği görülmektedir. Haberler için uygun görülen başlıklarda aynı yaklaşım biçiminin devam ettirildiği dikkat çekmektedir. Böylesi manşetler arasında; “AKP'nin Provokasyon Timi Soma'da İş Başında”, “Karizması Çizilen Tayyip Yurttaş Yumrukladı”, “Erdoğan'ın Vurduğu Kişi Madenci Çıktı”, “Tayyip Erdoğan'ın Yumruklu Saldırısından Yeni Görüntüler” yer almaktadır.

Hükümet karşıtı gösteriler ise “Adana’da Soma Protestolarına Sopalı Saldırı”, “Biz de Katile Katil Diyenlerden” içeriğiyle manşet olarak aktarılmıştır. Haberlerin içeriği fotoğraflarla desteklenmektedir. Manşet haberlerde kullanılan

başlık ve fotoğraflara genel olarak ele alındığında doğrudan AK Parti Hükümetini ve Başbakan Tayyip Erdoğan’ı eleştirilerin odağına yerleştirdiği görülen bir içeriğin tercih edildiği görülmektedir. Tercih edilen başlıklara göre maden faciasından hareket edilerek AK Parti ve Başbakan Erdoğan hakkında olumsuz bir ima ediş öne çıkartılmaktadır. Aynı şekilde en fazla tercih edilen başlıklar arasında gösterilere yapılan müdahale içeriğiyle AK Parti Hükümeti’nin özgürlük ve gösteri hürriyetine karşı olduğu ima edilmekte ve diğer bazı başlıklara göre de AK Partililerin Soma’daki olayları provoke ettiğine dair yönlendirme yapılmaktadır.

Aydınlık Gazetesi internet sitesi manşetinde yer alan haber başlıklarının içeriğine göre Soma kazasıyla ilgili genel yayın politikası doğrultusunda tercihler yapıldığı, hemen tüm haberlerin aynı bağlamda aktarılabilir. ‘önce çıkarılmayacağı söylenemez’ uygulandığı söylenebilir.

3.5. Radikal Gazetesi

Radikal Gazetesi internet sitesi 14-15 Mayıs tarihlerindeki manşet haberlerinde Soma'da meydana gelen maden kazasına yoğun şekilde yer vermektedir. Manşette yer alan haber başlıklarının hemen tamamını Soma konulu haberler oluşturmakta ve olay farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. Haber başlıklarına bakıldığında “Ölü Sayısı 274’e Yükseldi, Her Yeni Açıklama İle kahroluyoruz” ve “Madendeki Yangın Söndürüldü, Arama Kurtarma Çalışmaları Yeniden Başladı” içeriğine sahip bilgi verici ve olayı niteleyen yöntemin tercihler arasında olduğu görülmektedir. Öte yandan AK Parti Hükümeti ve Başbakan Tayyip Erdoğan konulu haber başlıkları Soma kazasıyla ilişkili olarak işlenmektedir. Bu haber başlıklarından bazılarında “Başbakanlık Müşaviri Madenci Yakınını Böyle Tekmeledi”, “Soma'da Başbakan'a Sert Protesto, Erdoğan Markete Sığındı”, “Faruk Çelik Sözünü Tutmamış”, “Başbakan Vatandaş Böyle Tokatladı”, “Kılıçdaroğlu'nu O madene Sokmadılar” ve “Hükümet Görmezden geldi Madenciler Canıyla Ödedi” başlıkları meseleyi doğrudan Hükümete bağlamakta ve eleştirel ideolojik söylem içermektedir. İnternet sitesinde yer verilen “Soma'da Hükümete Öfke Dinmiyor, AKP İlçe Binası Taşlandı” başlığı ise ayrımcı ve doğrudan nefret içerikli sayılabilecek üslubu barındırmakta ve bir şiddet olayını meşrulaştıracak şekilde aktarılmaktadır. Haber başlığı, sokağın öfkesini teşvik eden ve onun belirli bir siyasi partiye karşı şiddete dönüşmesini olumlayan bir dile sahiptir. Haber başlıklarında

ima ederek aktarmaya sık sık rastlanmaktadır. İma ederken özellikle AK Parti Hükümeti ve Başbakan Tayyip Erdoğan arka planda yer almaktadır.

Mesela “Soma’ya Karşı Toma”, “Ankara’da Polis Müdahalesi”, “Soma Eylemine Polisin Müdahalesi Sert Oldu”, “Taksim Savaş Alanına Döndü”, “Kadıköy Savaş Alanına Döndü”, “Soma’da Tehlikeli Provokasyon: ÇHD Üyesi Avukatlar Sosyal Medya Üzerinden Hedef Gösterildi” ve “Gündem Soma: Her Yer Protesto” başlıkları bunlar arasındadır. Bu başlıklarda AK Parti Hükümetinin gösteri yapma hürriyeti karşısında polis şiddetini benimsediğine atıf yapılmaktadır.

İnsanların duygusuna

hitap edecek şekilde tasarlanan başlık ve fotoğraf uyumu açısından zengin bir içerik bulunmaktadır. Bunlar arasında “Soma Sözün Bittiği Yer”, “Soma’da Umut Yerini Öfkeye Bıraktı”, “Uğurlama” ve “Türkiye’yi Ağlatan Madenci, Çizmelerini Çıkarayım Sedyeye Kirlenmesin” başlıkları yer almaktadır. Haber başlıklarında öne çıkan bir başka noktaysa üçüncü şahısların açıklamaları çerçevesinde şekillenmektedir. Örneğin “Trafo İddiasını Uzmana Sorduk: Ya Yalan Söylüyorlar Ya da...”, “Elektrik Mühendisleri Odasından İlk Rapor: Ölüm Havalandırmadan Yayıldı”, “Soma Kömür İşletmelerinden İlk Açıklama: Açıklanamayan Bir Yangın” ve “O Madenin Sahibi İlk Kez Konuştu: Bize Birinci Sınıfsınız Dediler” ifadeleriyle üçüncü şahısların açıklamalarından hareket edilerek haberin başlığı inşa edilmektedir. Ayrıca aynı başlıklarda anlam boşluğu bırakılarak okuyu-

çıkarmamaya çalışılmaktadır. Örneğin “Trafo İddiasını Uzmana Sorduk: Ya Yalan Söylüyorlar Ya da...”, “Elektrik Mühendisleri Odasından İlk Rapor: Ölüm Havalandırmadan Yayıldı”, “Soma Kömür İşletmelerinden İlk Açıklama: Açıklanamayan Bir Yangın” ve “O Madenin Sahibi İlk Kez Konuştu: Bize Birinci Sınıfsınız Dediler” ifadeleriyle üçüncü şahısların açıklamalarından hareket edilerek haberin başlığı inşa edilmektedir. Ayrıca aynı başlıklarda anlam boşluğu bırakılarak okuyu-

cu tarafından bu boşlukların doldurulması beklenmekte ve kullanılan fotoğraflarla okuyucu yönlendirilmektedir.

Öte yandan Soma kazasının sitede aktarılması sırasında futbolcu Arda Turan eşliğinde kullanılan “Arda GS’ye Rakip: Atletico Soma İçin İzmir’e geliyor” ve “Fenerbahçe Somalı Çocukların Eğitimlerini Üstleniyor, Somalı Öğrencilere 5 Yıl Burs” başlıkları popüler ikon kullanımı kapsamında değerlendirilebilir.

Sonuç

Dünyada her gün milyonlarca olay meydana gelmekte ancak bunların sadece bir bölümü haber haline getirilmektedir. Bir olayın haber haline getirilebilmesi için haber değeri olarak adlandırılan gerekli ölçütlere sahip olması gerekmektedir. Medyada karşılaşılan haberler, olayların bizzat kendisini gerçeklere uygun şekilde aktarmak yerine kurumun kültürel sermayesi ve yayın ilkelerine göre habere dönüştürülmüş şeklidir. Biraz daha detaylandırırsak olaylar habere dönüşmeden önce inançlar, fikirler ve ideolojiler bütünü yansıtabilecek şekilde tasarlanır.

Haber değeri taşıyan olaylarda tercih edilen söylem, bir temsilîyet biçimidir. Söylemi biçimlendiren temel faktörler, mesajı ileten kişi veya kurumların özellikleri, iletilen aracın ve hedef kitlenin yani temel iletişim yapısında alıcının özellikleri ve ideolojik yapısıdır. Haber dili, birey veya gruplara kendine yüklenen anlamları birebir aktarmaz, dolaylı yoldan söylemeye çalışır. Medyanın mülkiyet yapısı, finansman özellikleri, güç odakları ilişkileri medyadaki yapıyı belirleyen unsurlar arasındadır. Bu bağlamda şeffaf bir biçimde mesajların aktarımı söz konusu olmadığı gibi, kurumun yapısı haberin hazırlanış sürecinde ve sunulduğunda söylemin biçimlenişini sağlamaktadır.

İnternet ve yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda artık gazeteler ve televizyonlar internet siteleri ile sosyal medyayı bir alan olarak tercih etmektedirler. Birçok dergi ve gazete ön plana çıkmak adına internet üzerinden yayın yapma kararı almakta geleneksel medyada değişim ve dönüşümler meydana gelmektedir. Yeni medya insanların sosyal yaşam biçimlerini etkiledi-

ği gibi, internet kendi mecrasını oluşturarak sürekli güncel kalmayı gerekli kılan etkileşim odaklı yeni bir habercilik türü ortaya çıkarmıştır.

Çalışmada Aydınlık, Radikal ve Yeni Şafak Gazeteleri, üzerinden Soma maden kazası özelinde haber manşetlerinin yapısı, kullanılan dil ve üslup özellikleri bağıntılı bir biçimde tartışılarak değerlendirilmeye alınmıştır. Söylem çözümleme yöntemlerinde gerçekleştirilen sınıflama yöntemlerin tümü yerine haber manşetleri özellikleri üzerinden genel bir sınıflandırma şekli tercih edilmektedir.

Aydınlık ve Radikal gazetelerinde Soma kazası Başbakan Tayyip Erdoğan ve AK Parti hükümeti karşıtlığına katkı sunacak bir içerikle sunulmuştur. Hükümet eleştirisi çerçevesinde kurgulanan manşetlere sıklıkla rastlanmaktadır. Haber başlıklarında ideoloji üçüncü şahıslar üzerinden ortaya konulmaktadır.

Yeni Şafak gazetesi manşetlerinde ve haber içeriklerinde Başbakan'ın ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanının olaydan duyduğu üzüntüyü dile getiren söylemler tekrar tekrar ele alınmakta, dini söylemler ve duygusal içerikli mesajlar dikkat çekmektedir. Aydınlık ve Radikal gazetelerinde kaza ile hükümet arasında kurulan ilişkinin aksine Yeni Şafak gazetesinde olay kendi gerçekleri içinde değerlendirilmekte ve Soma'nın farklı amaçlar için kullanılmak istendiğine dair başlıklar kullanılmaktadır. Gazete, kazanın sorumlusu olarak önlem almayan ve daha çok kazanma peşinde koşan işyerinin patronunu görmektedir.

Mesela Aydınlık ve Radikal gazetelerinde Başbakan Erdoğan'ın korumalarından birinin vatandaşlardan birini tartaklama olayı uzun bir süre gündem oluştururken, Yeni Şafak Gazetesi olayı gündeme getirmemektedir. Yeni Şafak Gazetesi ahlaki değerler ve dini söylemler üzerinden yer verdiği manşetlerle olayın duygusal boyutunu gündeme getirmektedir. Öte yandan üç internet gazetesi de futbolcu Arda Turan'ın mesajını ve futbol takımları tarafından Soma için verilecek olan burs konulu haberi manşetlerinde aktarmaktadır. Sonuçta üç internet gazetesinin soma maden kazasını ele alış biçimleri doğrudan onların ideolojik pozisyonlarıyla ilişkili olarak şekillenmektedir. Medya gruplarının genel yayın politika-

sından kaynaklanan farklılık aynı zamanda onların aynı olayı farklı bir söylemle haberleştirmelerine ve kendi anlayışlarına göre farklı bir bağlamda değerlendirmelerine yol açmaktadır.

Kaynaklar

- Aktaş, Celalettin, “İnternet’in Gazeteciliğe Getirdiği Yenilikler”, *Selçuk İletişim*, 5 (1), 2007.
- Atabek, Ümit, “İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar”, *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya*, der. Sevdâ Alankuş, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.
- Çağlar, Şebnem & Savash Porgham Rezaeieh, *Şövalyelik Mesleği Gazeteciliğinin Keskin Kılıcı: Haber*, Anonim Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Çakır, Hamza, “Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 2007.
- Devran, Yusuf, *Haber, Söylem, İdeoloji*, Başlık Yayınları, İstanbul 2010.
- Hargreaves, Ian, *Gazetecilik*, çev. Yeliz Özkan, Dost Kitabevi, Ankara 2006.
- Held, David & Anthony McGrew, *Küresel Dönüşümler*, çev. Bülent Özçelik, Phoenix Yayınları, Ankara 2008.
- Kaplan, Yusuf, “TRT Türk Devrimi”, *Yeni Şafak Gazetesi*, 20 Aralık 2010.
- Özerkan, Şengül, *Türkiye’de 9 Gazete*, Nobel Yayınları, İstanbul 2009.
- Özerkan, Şengül, *Medya, Dil ve İletişim*, Martı Yayınları, İstanbul 2001.
- Sözen, Edibe, *Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, Ankara 1999.
- Ruhi, Şükriye, “Söylem ve Birey”, *Söylem Üzerine*, der. Ahmet Kocaman, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, Ankara 2003.
- Tokgöz, Oya, *Temel Gazetecilik*, İmge Kitabevi, Ankara 2012.
- Van Dijk, Teun A., “Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi”, der. Ümit Atabek & Gülseren Şendur Atabek, *Medya Metinlerini Çözümlemek: İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2007.
- Vincent, Andrew, *Modern Politik İdeolojiler*, çev. Arzu Tüfekçi, Paradigma Yayınları, İstanbul 2006.